
ПРОГЛАС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 1, 2008 (год. XVII), ISSN 0861-7902

ОБОБЩАВАЩ ТРУД ВЪРХУ СЕМАНТИЧНАТА КАТЕГОРИЯ *КОЛИЧЕСТВО*

Л. Крумова-Цветкова. Семантичната категория *количество* и нейното изразяване в българския език. С.: АИ “Проф. Марин Дринов”, 2007, 208 стр.

В един от емблематичните за модерността текстове¹ заключението (“Връщане към очарованието”) започва с лаконичното и категорично съчетаване на всеобемни (и достатъчно проблемни дори поотделно) представи: “*Несъмнено науката е изкуство да се използва природата*”. Тук ще си позволя да забравя собственото оправдание на това изречение и да го припиша на случаите, когато лингвистичната наука проблематизира най-основни категории на човешкото мислене (предмет /обект, материя/; свойство /качество, признак/; количество; движение – покой; пространство – посока и под.), и то не в удобството на граматиката на формалните системи, а в многообразните и подвижни езикови картини, които подрежда в моно- и полицентрични структури (с “пропускливи” периферни зони) функционално-семантичният подход.

Лилия Крумова е един от българистите с основен принос за налагането на семантичните анализи – тя е съавтор на том трети на Полско-българската граматика, посветен на семантичните категории количество и степен (С.: АИ “Марин Дринов”, 1994), в чиито “семантични тонове” централният научен подход е използването на *съвкупността от семантичните признаци като “език посредник”* (tertium comparationis). За семантична категория се приема онази, която има морфологичен израз поне в един от съпоставяните езици. Нека отбележа, че в своето време тази идея се явява в известна степен “външна” за нашата лингвистика, но дотолкова успешно се вписва в съвременния ѝ научен контекст (предимно кореспондирайки с активно разработваната функционална

граматика по модела на А. Бондарко), че с повече от десетилетие биват изпреварени семантичните томове на паралелната Българско-полска граматика, от която едва том 7 (2006 г.) е посветен на семантичната категория време².

В своята самостоятелна монография “Семантичната категория *количество* и нейното изразяване в българския език” Лилия Крумова-Цветкова прави максимално пълен, всеобхватен преглед на количествените значения и езиковите средства за тяхното изразяване както в именната, така и във вербалната фраза, което определя изследването като уникално у нас.

Изпълненият в традиционен стил, подреден, систематизиран, кратък и ясен увод ориентира читателя в методологическите инструменти на анализите, които, освен че са насочени от идеята за езика-посредник на Косеска-Тошева, са изпълнени чрез съчетаването на функционален (познат у нас и като функционално-семантичен) и логикосемантичен подход. Първият от тях се ползва предимно при описанието и анализа на квантитативните ресурси на именната система (разбираемо ограничени повече в морфологичен план), чрез която се означава онтологичното *количество в пространството*. *Количеството във времето* (на което е отделена специална глава) е една от основните причини да се ползва логико-семантичният подход, чрез който количествените значения се поставят в плана на предикатно-аргументната структура на изречението. Този подход е необходим най-вече поради описанието на взаимодействията между *квантитативните и кванторните* семантични признаци.

Със свойствената на цялата книга логичност и стройност идва първа глава, представяща *основните семантични признаци*, които структурират характеризираният тук като полицентрично функционално-семантично поле на квантитативността – с неговите два основни центъра и техните периферии, с възможностите за тяхното съчетаване при изразяването на количествени значения на нивото на изречението, с възможностите за влияние между центровете и периферните елементи, за преходи между тях, за взаимовъздействие или отблъскване, с появата на нови признаци или с отслабването на други.

Онтологичната мотивираност на фундаменталната мисловна категория количество предопределя централната роля на семантичния признак *броимост / неброимост* и пряко свързания с него (морфологизиран в български език) признак *единичност / множественост*³. В

периферията на количествеността са неброимите същности: веществени, абстрактни или колективни обекти, от една страна, и признаците – изследването на Л. Крумова-Цветкова дава много съществен принос⁴ към изучаването на количествеността при глаголите (съответно, на ниво изречение)⁵. Езиковото изразяване на количество се “доустройва” със семантичните признаци количествена определеност (дефинираност) / количествена неопределеност (недефинираност); цялостност / нецялостност; еднородност / нееднородност⁶; одушевеност, персоналност (лице), пол – специално ще подчертая включването на последния семантичен признак, което е показателно за изчерпателния характер на системното функционално-семантично описание.

След поредица от ясни и логически верни описания на значението, които тези семантични признаци имат в полето на квантитативността, авторката преминава към най-съществената част от своето изследване, която е реализирана в самостоятелен, втори раздел, “Изразяване на количество в пространството”. Високопрофесионалният, коректен, в много случаи новаторски анализ на изразяването на посочените вече семантични признаци в сферата на предметно-пространственото околичествяване напълно изпълнява основните функции на изследването – да даде пълна представа за структурата, функционирането, средствата, основните и допълнителните значения при изразяването на езиковата категория количество, за да може да служи за съпоставителни изследвания с родствени и неродствени езици. Именно тук, когато става дума за един максимално пълен анализ на материала, не мога да не отбележа, че той в цялото изследване е съчетан с впечатляващо строен вид на изложението, след всяка основна точка на което авторката извежда своите основни *изводи*.

На общите цели на монографията се подчинява включването на самостоятелен раздел (трети), посветен на изразяването на *количество във времето*, който няма съпоставим по стойност в нашата лингвистика⁷. С дефинираните в началото семантични “множителни” Л. Крумова отделя специално внимание на изразяването на дискретно (прекъснато) множество в групата на глагола (с анализ на функциите на категорията вид и на “скритата категория” кратност; на темпоралното квантитативно значение на цялото изречение; на функцията на лексикалните квантификатори в глаголната група); изразяване на сборно множество и изразяване на недискретно (непрекъснато) количество във времето, а едно от многото поредни достойнства на функционалния подход е въз-

можността за наблюдения върху *взаимовлиянията* на квантитативните характеристика на именната и на глаголната група.

Обобщаващ характер има последният, четвърти раздел в монографичното изследване, който представя систематизирано *формалните средства* на околичествяването в българския език. Общият стил на логичност и системност тук добива и материално-нагледен вид чрез таблици и схеми, илюстриращи богатото текстуално съдържание и подпомагащи бъдещите съпоставителни анализи.

Нека впрочем това кратко представяне не заблуждава читателя, че монографията на Л. Крумова разглежда само най-обобщено най-представителните за категорията средства. Със завидна лекота, изчислено от всякакви излишни позовавания и обяснения авторката засяга и съвсем конкретна проблематика и в свойствения ѝ лаконичен стил предлага свои решения по огромно количество частни въпроси, като напр. поведението и семантиката на плуралноориентирани лексеми като *конфети, сажди, стафиди, подпалки* или употребата на народните мерки за естествени съвкупности като *доило, гребка, товар, навияк*, или квантифициращите средства за означаване на количество на действието с отклонение над или под нормата, както и с приблизителна краткост, като *най-вече, от време на време, често, рядко, от дъжд на вятър*, или проследява промяната в равнището на абстракция с появата на форма за множествено число на думи като *среща – срещи, удар – удари* и мн., мн. други.

Достойнствата на изследването са видими за специалиста не само в думите “към читателя” на чл.кор. Емилия Пернишка, но и във всяка страница, с богатството от анализи, наблюдения и примери, с лаконичността и убедителността на обобщенията и заключенията. Сиреч, както е известно, големите научни проекти, какъвто със сигурност е и функционализмът в лингвистиката, често дават едни от най-значимите си резултати, след като преминат своя естествен връх и попаднат сред разнообразни други, включително отричащи ги научни методологии. Така знанието осигурява своето стабилно и смислено преминаване през *времена и пространства*, които са дошли с поредния опит за модерност или за революционен (под)скок, но все пак не могат да забравят за предходните стойности и резултати, въпреки че те са родени в различни (но все превърнали се в *класически*) методологии.

Стефан Гърдев

БЕЛЕЖКИ

¹ Пригожин, И., И. Стенжер. Новата връзка. Метаморфоза на науката. С.: НИ, 1989, ориг. 1979.

² Koseska-Toszewa, V. Gramatyka konfrontatywna bulgarsko-polska, t. 7, Semantyczna kategoria czasu. Warszawa, 2006. Предходните томова на Българско-полската граматика са посветени на различни типове модалност.

³ Лично аз съжалявам, че авторката е предпочела тези популярни наименования на грамемите, съответно на опозицията в категорията число, вместо научно по-коректните термини разделна/неразделна множественост. Отдавам го на цялостния, очевидно търсен стил на достъпност и яснота в изложението, което в това отношение е действително най-добър пример за граматическо описание от академичен тип.

⁴ Въсъщност по-късно обогатен в самостоятелната монография, посветена на връзката на аспектиалността и количеството на действията, на Красимира Чакърва (2003).

⁵ Липсата на повече описания и разсъждения върху количеството на атрибутивния признак е напълно обяснима с факта на отделната втора част в том трети на Полско-българската граматика, посветена на категорията *степен*, а в актуален план – с паралелната поява на самостоятелното монографично изследване на М. Чоролеева “Семантичната категория *степен* и нейното изразяване в българския език”.

⁶ Доколкото аз съм запознат с литературата върху езиковото околичествяване, този признак, макар на практика да се използва в анализите, като самостоятелен се обособява от Л. Крумова и смятам, че това оказва съществено влияние за по-системния характер на описание на полето на квантитативността.

⁷ Докато описанието на квантификацията в именната система вече се включва в единен контекст с енциклопедичното “граматично изследване на концептуалната категоризация на предметността” на Ст. Буров (“Познанието в езика на българите”, В.Т-во, 2004).